
IN MEMORIAM

Kálmán C. György
(1954–2021)

Kálmán C. György – az Intézetben Gyuri, az idősebbek számára néha Kalogány – talán az egyik legaktívabb szereplője volt a *Helikon* történetének, bár hivatalosan soha nem volt tagja a szerkesztőbizottságnak (volt persze közben számos más lapnak, a *Café Babel*nek, a *2000*-nek, a *Beszélő*nek, majd a *BUKSZ*nak, s a leghosszabb ideig a *Literaturán*ak, továbbá természetesen tevékenykedett irodalomtörténészként és kritikusként is). Már egyetemista korától publikált a *Helikon*ban (első recenziója 1976-os), s később is, amikor már az Irodalomtudományi Intézetben dolgozott – ahol előbb könyvtáros volt, majd a Modern Magyar Irodalmi Osztály, aztán az Elméleti Osztály tagja lett – folyamatosan adta írásait folyóiratunknak: kezdetben főként recenziókat, egy-egy szemlét, néha fordításokat. Jellemzően az angolszász filozófia és irodalomelmélet terepén érezte otthon magát, ezeken belül is a metaforaelmélet, a beszédaktus-elmélet, az intencionalitás koncepciói, a rendszerelmélet(ek), az értelmezői közösség elméletei foglalkoztatták, de szívesen referált más jellegű művészetelméleti, esztétikai témákról is. Legkedvesebb, elméleti vonatkozásban talán legtöbbet idézett szerzője Stanley Fish volt, de nagyban támaszkodott Austin és Searle beszédaktus-elméletére, munkásságára is – miközben éleslátással ítélte meg, gondolta át az ő koncepcióikat is. Az utóbbi évtizedben inkább különböző konferenciákra írt előadásai jelentek meg a lapban (*A százéves dada*, *Dehumanizáció: az elkövető alakja*), ezekben inkább irodalomtörténeti-kritikai témákkal foglalkozott, de mindig kiütközött szövegeiből a benső összefüggések láttatásának igénye.

*Helikon*beli munkálkodása legfontosabb momentumai azonban tematikus lapszámszerkesztései voltak, összesen három kötetet köszönhetünk neki: *Irodalomelmélet és beszédaktuselmélet* (1983/2.), *Profizmus az irodalomtudományban* (1992/2.), *Rendszerelvű irodalomtudomány* (1995/4.). Érdemes komolyan venni, hogy neki köszönhetjük ezeket a számokat, hiszen hihetetlen lelkesedéssel és energiával állította össze őket. Nem csupán rátalált az érdekfeszítő, fontos témákra, felkutatta a legrelevánsabb szövegeket, kitalálta a koncepciót, meg-

írta az elméleti összegző bevezetőket – a szigorúan vett szerkesztési munkákon kívül számos cikket ő is fordított, szemlézett, kapcsolódó szakrecenziókat írt: gyakorlatilag a számok kétharmadát-háromnegyedét ő maga rakta össze, szinte ő írta a lapot.

S ha külön-külön megnézzük az általa választott területeket, rájöhethetünk, hogy azok egyrészt természetesen nagy irodalomtudományi jelentőséggel bírnak (a legfontosabb, legsürgetőbb jelentőségű számok közé tartoztak a maguk korában), másrészt ezen túl is mutatnak, és mint ilyenek nemcsak Kálmán C. György érdeklődésének irányáról tanúskodnak, hanem akár tudomány- és életszemlélete, sőt talán személyisége alapvonásait is felfedezhetjük benne. Főként az utóbbi kettőt illetően, mert hát kire másra lehetett jellemző az az önreflexív attitűd, amely szükséges ahhoz, hogy valaki irodalomtudósként elméleti szinten és mélységében merjen rákérdezni szakmája (valós vagy vélt) premisszáira, legitimációs kereteire? Ahogy írja: „Mit mondhatunk a profizmusról, a hivatalos értelmezésről, milyen tudományos elgondolásba, társadalmi környezetbe illeszkedik egyáltalán a profizmus vizsgálata? [...] [A]mikor irodalmi műveket értelmezünk, sokszor érezzük megkerülhetetlennek a saját tevékenységünkre vonatkozó reflexiót, s ezért igenis foglalkozunk magának az értelmezésnek a tevékenységével, reflektálunk arra, mit is teszünk, amikor éppen értelmezünk; tevékenységünk értelmezésével, korlátaival, legitimitásunk mibenlétével.” (1992/2., 163.) Meg is tette ezt ebben e szám által (természetesen részben más szerzők tolmácsolásával), több mint száz oldalon keresztül. (S hasonlóan merészek voltak azon – kevésbé elméleti, inkább gyakorlati jellegű, de mindenképpen az intézményiséget érintő – kritikái az MTA strukturális problémáit illetően, amelyek miatt – teljesen méltánytalanul – csak közvetlenül halála előtt védhette meg nagydoktori értekezését.) Mint ahogy az sem véletlen, hogy egy olyan *Helikon*-számot is összeállított, amely az irodalmat nem pusztán a társadalom alrendszeréként határozza meg Schmidt és társai nyomán, hanem elsősorban sokrendszerűként, többrendszerűként, azaz számos szisztéma összjátékából felépülő rendszerként veszi szemügyre Even-Zohar Tel Aviv-i iskolájának kultúraelméleti-kultúraszociológiai megfontolásai alapján: alapvetően pluralista szemléletű emberként, általában is plurális szisztémákban gondolkodva jutott el eddig a teóriáig, s természetes, hogy irodalomtörténeti tevékenysége közben – például avantgárd-könyvében (*Élbarcok és arcélek: A korai magyar avantgárd költészet és a kánon* [Budapest: Balassi Kiadó, 2008.]) – is érvényesítette azt.

S még egy kis, voltaképpen teljesen banális, mégis jellemző történet róla. Két-három héttel a halála előtt elküldött egy recenziót, mondván, ugyan a

Literatura szerkesztőségének adták le, náluk most túl sok kritika halmozódott fel, egyszerűen nem tudnak mit kezdeni vele – viszont jó írás. Remek érzékkel továbbította hozzánk, teljesen a *Helikon* profiljába vágott, csak sajnós hosszú volt a mi általános recenzió-rovatunkba, éppen az elvárt terjedelem kétszere-se, ezért elkértem tőle a szerző elérhetőségét, hogy megkérjem, húzza meg a szövegét. Pár nappal később jött Gyuri levele: ne bonyolítsuk a dolgot, lerövidítette a cikket. Mármint a recenzens helyett. Vagy akár helyettünk, de hogy az ő dolga nem volt, különösen külsőként és nyugdíjasként nem, az bizonyos. Aki csinált már hasonlót, tudja: a felére úgy meghúzni valamit, hogy ne sérüljön az érvelés menete és ne szegényedjen semmitmondóvá a szöveg, nehéz feladat és nem kis munka, több órába kerül (és végül a szerző elégedett is volt az eredménnyel). Gyuri ilyen volt: segítőkész, ugyanakkor végtelenül kedves és laza, aki egy pillanatra sem akadt fenn a pluszmunka tényén, viszont szeret- te előregördíteni az ügyeket.

Köszönjük neki, s mindent, amit a folyóiratunkért tett – természetesen azt is, hogy éles eszével, kedvességével, humorával színessé tette az intézeti életet. Borzasztóan fog hiányozni mindenkinek.

Földes Györgyi